

Twee coleopterologische notities

door

C. DE JONG*).

1) Wat is „*Cerambyx longicollis* Voet”?

Reeds eenige jaren geleden zond de heer Van Doesburg mij een boktor van Hollandia (Nieuw-Guinea), welke hij determineerde als *Hoplocerambyx severus* Pasc., met het verzoek de juistheid hiervan te willen controleeren. Gaarne voldeed ik aan dit verzoek. De determinatie was juist, doch dit geval gaf aanleiding tot een aardige ontdekking in de verzameling van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden. Hier bevindt zich nl. een exemplaar, dat geheel met het bovengenoemde overeenkomt, doch dat was geëtiketteerd: *Hoplocerambyx longicollis* Eschsch., met er naast een etiket: *severus* Pasc. Nu blijkt de naam *Hammaticherus longicollis* Eschsch. een nomen nudum te zijn, welke bij Dejean (1837, Cat. Col., ed. 3, p. 347) in zijn lijst van soorten voorkomt. Bij Gemminger & Harold (1872, Cat. Col., vol. 9, p. 2803) is deze naam opgenomen als synonym van *Hoplocerambyx spinicornis* Newm. Ik vermoedde, dat er hier een addertje onder het gras zat. De soort *H. spinicornis* Newm. is in bovengenoemde verzameling in een vrij groot aantal exemplaren vertegenwoordigd, zoodat een behoorlijke vergelijking mogelijk was. Deze soort blijkt tamelijk variabel te zijn, vooral in grootte en, gezien de groote gelijkenis, die *severus* Pasc. (*longicollis* Eschsch.) met *spinicornis* vertoont, acht ik het heel waarschijnlijk, dat Gemminger & Harold ze als synonym beschouwden. Bij nauwkeurige beschouwing echter vertoont het exemplaar van den heer Van Doesburg duidelijk de kenmerken, welke voor *severus* worden opgegeven, en waardoor deze soort van *spinicornis* wordt onderscheiden, nl. den langeren hals, het slanker halsschild en (daardoor) den verder uitstekenden kop.

Waar de naam *Hammaticherus longicollis* Eschsch. zijn oorsprong heeft, is mij niet bekend. Misschien heeft Dejean in zijn collectie een exemplaar gehad, dat hij van Eschscholtz onder den naam *longicollis* had gekregen. Bij de nasporingen in de literatuur kwam ik verder het volgende tegen. In den *Catalogus Coleopterorum*, pars 39, 1912, p. 55 *Cerambycidae*, *Cerambycinae* door Aurivillius wordt bij de niet nader ingedeelde soorten van het genus *Cerambyx* genoemd: *C. longicollis* Voet. In het werk van Voet (Cat. Syst. Col., vol. 2, 1778, p. 22, pl. 20 fig. 100) vinden we een beschrijving, welke zeer kort is, maar waarin den nadruk wordt gelegd op het feit, dat deze soort dunne korte antennen bezit (ook afgebeeld). Deze figuur heeft, hoewel oppervlakkig, eenige gelijkenis met de dieren, welke als *severus* en *spinicornis* bekend zijn. In de verzameling vond ik, in een andere lade dan de beide bovengenoemde soorten, een boktor met korte, dunne sprieten, met etiket: *longicollis* Voet en aan den speld een etiket: *longicollis* Voet, 20/100, Raye, Ind. Or. Dit wijst er m.i. op, dat het exemplaar deel heeft uitgemaakt van het cabinet van den heer Raye van Breukelerwaert, dat destijds gedeeltelijk is aangekocht ten bate van het Museum. Uit de aanduiding van de afbeelding, nl. 20/100, welke men op het etiket aantreft, is het duidelijk, dat dit dier bedoeld is. Uit verdere vergelijking blijkt, dat het werkelijk het type exemplaar is van Voet's soort, dat in de Leidsche verzameling aanwezig is. Dit opende mogelijkheden om er achter te komen, waar deze soort, die inderdaad niet bij *Cerambyx* in den tegenwoordigen zin thuis hoort, moet worden ingedeeld. Daar ik al eens eerder dergelijke dieren onder oogen had gehad, welke éénmaal worden genoemd in de literatuur en daarna nooit meer, begon ik het dier microscopisch geheel te bezichtigen. In dergelijke gevallen is er meestal iets niet in orde. Zoo ook hier. Het trof mij direct, dat de antennen van een type waren, dat men in deze groep niet aantreft. De sterke vergrooing onthulde dit raadsel, daar de antennen bleken te zijn aangeplakt na het 2e lid. Het waren die van de één of andere *Prionide*. De soort daarvan heb ik echter niet kunnen vaststellen. In het exemplaar van het werk van Voet, dat ik gebruikte en dat van Dr. H. J. Veth afkomstig is, vond ik op de plaat een potloodaanteekening bij fig. 100: *Hammaticherus*. Waarschijnlijk bracht Veth deze soort in verband met die, welke Dejean in zijn catalogus opgeeft. Door de vindplaats „Ind. or.” misleid, zocht ik eerst onder *Aeolesthes*, waarmede het dier inderdaad een oppervlakkige gelijkenis vertoont, doch bij nadere bestudeering kom ik tot de overtuiging, dat de vindplaats fout is geweest en dat we te doen hebben met een ♂ van een soort uit het genus *Pachydissus*, dat voornamelijk in Australië

*) Naar een voordracht gehouden op de Wintervergadering der Ned. Ent. Ver. op 4 Maart 1944.

en Afrika voorkomt¹⁾. Om uit te maken, welke de juiste soort is moet men de volledige antennen kunnen bestudeeren, daar de relatieve lengte t.o.v. het lichaam, en de onderlinge verhouding van die van het 3e en 4e lid de voornaamste kenmerken zijn. Naar de thans ten dienste staande kenmerken, zijnde de onderzijde van den kop, de basale leden van de antennen, de dijen van vóór- en middenpooten, het halsschild en de doorntjes aan het afgeknotte uiteinde van de elytra, geloof ik, dat *longicollis* Voet zeer dicht staat bij *P. schoenigi* Hintz en bij *P. congoensis* Hintz, beide van de Westkust van Afrika afkomstig. Absolute zekerheid, welke soort het is, zal vermoedelijk nooit te krijgen zijn, doch er is omtrent dit dier nu iets meer bekend en we weten, dat het voornaamste kenmerk, dat wordt opgegeven, op een falsificatie berust.

Op de wintervergadering heb ik eenig materiaal van de besproken soorten en een foto van het type van *Cerambyx longicollis* Voet laten rondgaan, alsmede het werk, waarin deze soort oorspronkelijk werd afgebeeld; het is echter een herdruk. De eerste druk verscheen in 1778. De oorspronkelijke teekeningen voor dit werk bevinden zich in het bezit van Dr. D. Mac Gillavry, die zoo vriendelijk was ze mij destijds te toonen. Deze oorspronkelijke tekening van *C. longicollis*, welke veel mooier is dan de reproductie, versterkte mijn vermoeden, dat het dier, dat hierboven werd besproken, het type is. Een reproductie van genoemde foto gaat hierbij.

2) *Anthia (Thermophila) decemguttata* L.
ab. *degeeri* nov. nom.

Onlangs ontving het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden van Prof. Dr. W. Roepke een Zuid-Afrikaansche Carabide van het genus *Anthia*, welke in het Museum nog niet vertegenwoordigd was. Daar dit dier de algemeene kenmerken vertoont van *Anthia (Thermophila) decemguttata* L. (1764, Mus. Lud. Ulr., p. 96), keek ik eerst de literatuur van deze soort met haar variëteiten en aberraties door. Het bleek, dat bovengenoemd exemplaar behoort tot wat in de literatuur meestal genoemd wordt *Anthia decemguttata* L. var. *alboguttata* Deg. Bij het doorlezen van de literatuur over dezen vorm stuitte ik echter op eenige onjuistheden.

De Geer (1778, Mém. Ins., vol. 8, p. 624) beschrijft een soort, welke hij noemt *Carabus albo-guttatus* en waarbij hij uitdrukkelijk als synonym plaatst *Carabus 10-guttatus* L. De beschrijving klopt volkomen en ook de figuur, welke hij geeft (l.c., pl. 46 fig. 15), laat geen twijfel over. Volgens de thans geldende nomenclatuurregels komt echter *alboguttatus* Deg. als synonym te staan onder *decemguttatus* L.

Na deze beschrijving van *alboguttatus* deelt De Geer op p. 625 mede, dat hij nog een anderen vorm bezit, welke in vrijwel alle details met zijn soort overeenkomt, doch daarvan afwijkt, doordat op elk der elytra slechts 3 in plaats van 5 witte vlekken voorkomen. Dezen 2en vorm beeldt hij af op pl. 46 fig. 16.

Latere auteurs nu hebben dezen 2en vorm, m.i. ten onrechte, aangeduid als *Anthia decemguttata* L. var. *alboguttata* Deg. Hoewel de nomenclatuurregels niet van toepassing zijn op variaties en aberraties, lijkt het mij logisch, dat een soort en een variëteit daarvan, die er duidelijk van te onderscheiden is, niet denzelfden naam dragen. Te meer komt het hier naar voren omdat in dit geval een vorm op naam van De

Dr. C. de Jong, phot.

¹⁾ *P. parvicollis* Gah. werd uit het noorden van Britsch Indië beschreven en *P. elegans* Nonfr. van Sumatra. Naar de beschrijving van deze laatste soort te oordeelen, geloof ik, dat dit dier niet in het genus *Pachydissus* thuis hoort, vooral wegens de doorns aan het halsschild. Door dit kenmerk komt deze soort reeds niet in aanmerking, daar het exemplaar van *C. longicollis* Voet geen zijdoorns heeft. De Australische vormen zijn alle aanmerkelijk kleiner.

Geer wordt gezet, terwijl hij uitdrukkelijk een anderen vorm met dien naam bedeedde.

Ik stel daarom voor dezen vorm te benoemen naar De Geer, daar hij deze het eerst onderscheidde en voldoende duidelijk beschreef en afbeeldde, dus ab. *degeeri* nov. nom. Van een uitvoerige beschrijving kan ik dus afzien. Hoewel De Geer uitdrukkelijk mededeelt, dat de intervallen van de elytra "sont remplis de petits poils très-serrés d'un brun roussâtre" geeft Péring (1896, Trans. S. Afr. Philos. Soc., vol. 7, p. 367) op: „intervals hairless". Overigens zijn de gegevens, welke Péring over dezen vorm geeft, juist, zoodat ik moet aannemen, dat hij een afgewreven exemplaar onder oogen heeft gehad. Bij Heyne-Taschenberg (1908, Exot. Käfer, p. 18) vinden we dit punt in het midden gelaten: „Flügeldecken meist gelblich behaart". Het exemplaar, dat aanleiding gaf tot het bovenstaande, bezit ook de rossige beharing in de verdiepte intervallen van de elytra.

In de Col. Cat., pars 104 (1929) door Csiki vinden we (l.c., p. 373) den vorm, waar het hier over gaat, aangeduid als ab. *albogutta* Deg. Kennelijk is dit een drukfout, daar in den index *alboguttata* staat.

Leiderdorp, Maart 1944.

Sciopus exul Parent (Dipt., Dolichopod.) in den Leidschen Hortus¹⁾

door

S. J. VAN OOSTSTROOM.

Exemplaren eener *Dolichopodide*, die veelvuldig in de warme kassen van den Leidschen Hortus Botanicus voorkomt en die ik daar al eenige jaren achtereen waarnam, werden door Prof. de Meijere gedetermineerd als *Sciopus exul* Parent. Volgens mondelinge mededeeling van het tuinpersoneel zijn deze vlugge, langpootige, fraai gekleurde vliegjes zeker al wel sinds 25 jaren in genoemde kassen aanwezig, waar zij den indruk maken, zich volkomen thuis te gevoelen.

Parent beschreef de soort pas in 1932 (Stettiner Entom. Zeit. 93, p. 240) op exemplaren uit een warme kas te Lyon. In Nederland werd zij in 1937 aangetroffen door Prof. de Meijere in zijn huis te Amsterdam. Naar hij mededeelt (Tijdschr. v. Entom., 82, 1939, p. 126) waren deze dieren (2 ♂♂) waarschijnlijk uit den Amsterdamschen Hortus daar binnengebracht. Dat de soort werkelijk in de warme kassen van den Amsterdamschen plantentuin voorkomt, constateerde ik bij een bezoek aan dien tuin op 18 November 1942. Andere gegevens omtrent het voorkomen van de soort zijn mij niet bekend.

Evenals de Amsterdamsche exemplaren zijn ook de Leidsche in hoofdzaak fraai glanzend metaalgroen, terwijl bij de Fransche dieren een glanzend paarse kleur de overhand had. Exemplaren, waarbij de thoraxrug en het abdomen aan het uiteinde koperrood glanzend zijn, nam ik ook waar.

De heer Perdeck (Leiden) was zoo vriendelijk op mijn verzoek eenige waarnemingen betreffende de levenswijze en de paringsbiologie van *Sciopus exul* te doen. Hij constateerde, dat de dieren meestal aan te treffen zijn op de bladeren van diverse kasplanten, vooral op lange, smalle bladeren. Zij verplaatsen zich vliegend van blad tot blad, waarbij zij meestal op het uiteinde van een blad neerstrijken, vervolgens een eindje in de richting van de basis loopen om dan weer naar den top van een naburig blad te vliegen. Hun voedsel bestaat uit kleine insecten, die ze schijnbaar terloops vast pakken met hun monddeelen om ze vervolgens uit te zuigen; men ziet daarbij de prooi aan de monddeelen op en neer bewegen. Als prooi werden waargenomen exemplaren van de z.g. witte vlieg, *Trialeurodes* spec., die in de kassen nogal veel voorkomt, benevens een *Psocide*.

Vóór de paring achtervolgt een ♂ het ♀ voortdurend in al haar bewegingen, waarbij het ♂ steeds op een bepaalden afstand (1—2 cm) achter het ♀ blijft. Af en toe schiet het ♂ plotseling op het ♀ af om zich onmiddellijk daarna weer even plotseling terug te trekken. Ten slotte loopt het langzaam op het ♀ toe (dat steeds met haar achterlijf naar het ♂ toegekeerd is), terwijl het zijn vleugels opzij uitspreidt en deze langzaam heen en weer beweegt. Als het ♂ vlak bij het ♀ gekomen is, legt het zijn voorpooten op de vleugels van het ♀, buigt zijn achterlijf onder zijn borststuk door naar dat van het ♀ en de copulatie vindt plaats. Tijdens de copulatie zijn de vleugels van het ♂ nog steeds zijwaarts uitgespreid, doch nu in voortdurende, snelle trilling.

Oegstgeest, Emmalaan 21, Februari 1944.

¹⁾ Bijdragen tot de kennis van de adventieve flora en fauna van onze warme kassen, III. (I in De Levende Natuur, 1944, nog niet verschenen; II in De Natuur 63, 1943, p. 71—79, beide door Dr. A. D. J. Meeweuse).